

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Институционална арбитража у Републици
Србији – Стална арбитража при Привредној
комори Србије и Београдски арбитражни центар**

(мастер рад)

Ментор
Проф. др Дејан Јанићијевић

Студент
Ема Милосављевић
Број индекса: М042/24-О

Ниш, 2026. године

САДРЖАЈ

1. УВОД.....	1
2. ПОРЕЂЕЊЕ ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ И <i>AD HOC</i> АРБИТРАЖЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	2-4
3. ПРЕДНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ АРБИТРАЖЕ У ПОРЕЂЕЊУ СА СУДСКИМ ПОСТУПКОМ.....	5-8
4. АРБИТРАЖНИ УГОВОР КАО ОСНОВ ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ АРБИТРАЖЕ.....	9-12
5. БЕОГРАДСКИ АРБИТРАЖНИ ЦЕНТАР – ОРГАНИЗАЦИЈА, ПОСТУПАК И ТРОШКОВИ АРБИТРАЖНОГ РЕШАВАЊА СПОРОВА.....	13-17
6. АНАЛИЗА КОНКРЕТНОГ СПОРА ПРЕД БЕОГРАДСКИМ АРБИТРАЖНИМ ЦЕНТРОМ.....	18-19
7. СТАЛНА АРБИТРАЖА ПРИ ПРИВРЕДНОЈ КОМОРИ СРБИЈЕ – ПОСТУПАК, ТРОШКОВИ И ОРГАНИЗАЦИЈА.....	19-24
8. АНАЛИЗА ОДЛУКЕ СПОЉНОТРГОВИНСКЕ АРБИТРАЖЕ ПРИ ПРИВРЕДНОЈ КОМОРИ СРБИЈЕ.....	25-27
9. УПОРЕДНА АНАЛИЗА БЕОГРАДСКОГ АРБИТРАЖНОГ ЦЕНТРА И СТАЛНЕ АРБИТРАЖЕ ПРИ ПРИВРЕДНОЈ КОМОРИ СРБИЈЕ.....	28-32
10. ЗАКЉУЧАК	33-34
11. ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ.....	35-37
12. РЕЗИМЕ.....	38-39
13. БИОГРАФИЈА.....	40

I УВОД

Институционална арбитража представља један од најзначајнијих механизма за решавање трговинских спорова, како са домаћим, тако и са међународним елементом. У Србији, овај облик алтернативног решавања спорова има дугу традицију, огледајући се у раду Сталне арбитраже при Привредној комори Србије, као сталне институционалне арбитраже надлежне за решавање спорова са међународним елементом, као и Београдског арбитражног центра, новије институције, основаног 2013. године. Обе институције обезбеђују странкама коначност одлука и њихову извршност, што је од кључне важности за правну сигурност и предвидивост поступка.

Циљ овог рада је да пружи систематски приказ арбитражног поступка у Србији и омогући упоредну анализу различитих модела институционалне арбитраже, као и њихову примену у пракси.

У првом делу мастер рада, акценат ће бити на упоређивању *ad hoc* и институционалне арбитраже, као и арбитраже и судског поступка, са посебним освртом на предности и мане сваког модела. Анализираћемо и уговор о арбитражи као основ институционалне арбитраже, који представља неопходан услов за конституисање надлежности арбитражног трибунала.

Други део мастер рада посвећен је конкретним институцијама – Сталној арбитражи при Привредној комори Србије и Београдском арбитражном центру. Анализираће се организациони оквир, правила поступка, избор арбитра, трајање поступка и степен флексибилности и независности институција. Посебна пажња биће посвећена економичности арбитражног поступка, са приказом упоредних табела трошкова у зависности од вредности спорова, као и анализи арбитражних одлука у пракси.

У закључном делу мастер рада биће спроведена упоредна анализа два института, са истакнутим предностима и ограничењима сваког, као и давање мишљења аутора о њиховој примени у српском арбитражном праву.

На овај начин, рад настоји да да потпуну и систематичну слику институционалне арбитраже, упоредне предности и ограничења модела, као и практичну примену арбитражних одлука и економску оправданост различитих поступака, чиме се обезбеђује основ за разумевање улоге арбитраже у савременом трговинском праву и привредним односима.

II ПОРЕЂЕЊЕ ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ И *AD HOC* АРБИТРАЖЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У теорији је уобичајена подела на институционалне и повремене или *ad hoc* арбитраже. О томе пред којом ће арбитражом бити одлучивано о конкретном спору одлучују странке у арбитражном споразуму. Ако је уговорена само „арбитража“ без даљег опредељења, по правилу се претпоставља *ad hoc* арбитража.

Дакле, институционалне арбитраже постоје и пре него што су странке изразиле жељу за арбитражним одлучивањем. Карактеришу их два елемента, а то су:

- Постојање посебне арбитражне институције која управља или администрира арбитражом (нпр. Београдски арбитражни центар и Стална арбитража при Привредној комори Србије о којима ће касније бити реч)
- Постојање институционалних арбитражних правила²

Ова врста арбитраже се оснива са циљем да решава неодређени број спорова и постоји углавном при привредним, односно трговачким коморама или другим трговачким или професионалним удружењима. Одликује их сталност, листа сталних арбитра и сопствена правила поступка. Поред ових елемената, институционалне арбитраже одликује и административни апарат који помаже при кореспонденцији са странкама, заказивању рочишта и обављању других техничких послова. Посебну погодност пружају и оне институционалне арбитраже чије одлуке пре достављања странкама подлежу претходној „квалитативној контроли“.

Институционалне арбитраже могу бити затвореног или отвореног типа. Арбитраже затвореног типа решавају само спорове у којима је једна од странака чланица удружења или организације која је основала институционалну арбитражу. Арбитраже отвореног типа не познају овај услов припадности једне од странака.

Треба напоменути да је најпознатија институционална арбитража у свету Међународни арбитражни суд при Међународној трговачкој комори из Париза (МТК арбитража).³

У Србији спорове са међународним елементом решава Стална арбитража при Привредној комори Србије. Без обзира на то што су институционалне арбитраже

² Ulrich Schroeter, „Ad hoc or Institutional Arbitration-A Clear- Cut Distincion? A Closer Look at Bordeline cases“, 10(2) Contemp. Asia Arb. J., 2017, стр.. 144-145.

³ Више о МТК арбитражи видети на: <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/icc-international-court-of-arbitration/>

основане при сталним институцијама и у том смислу имају стално седиште, арбитража не мора заседати само у том месту.

Институционалне арбитраже могу да одлучују о свим споровима који су арбитрабилни, па се називају и *општим арбитражама*. С друге стране, арбитраже пред којима се решавају само одређене врсте спорова називају се *специјализованим арбитражама*. У ове арбитраже се убрајају нпр: Лондонска асоцијација поморских арбитра, Друштво поморских арбитра Њујорка...

Даље, институционалне арбитраже као сталне институције имају сопствена правила по којима воде поступак, секретеријат и целокупну административну службу, па су странке ослобођене додатних тешкоћа око проналажења места одржавања и додатних административних послова. Странке се углавном одлучују за овај вид арбитраже и због угледа који одговарајућа институционална арбитража ужива у земљи порекла, односно у земљи извршења арбитражне одлуке.

Оно што је највећа предност институционалних арбитража јесте да странке и арбитра ослобађају правно – организационих и техничких послова⁴. Институционална арбитража може водити кореспонденцију са странкама, старати се о достављању писмена, а често се и рочишта одржавају у њеним просторијама. Наравно за ове услуге институција ће наплатити и одређену цену, тако да је сасвим легитимно питање да ли се странкама које уговарају арбитражу више исплати да уговоре *ad hoc* трибунал или да за то изаберу неку арбитражну институцију. Ако ништа друго, тарифници арбитражних институција барем дају доста прецизну оцену о томе колико ће износити административне накнаде и накнаде за рад арбитра, док код *ad hoc* арбитраже теже је унапред износити такве процене.⁵

Ad hoc арбитраже се формирају за решавање тачно одређеног спора и након тога престају да постоје.⁶ Под *ad hoc* арбитражама се подразумевају све оне које нису институционалне. Не одликује их сталност, не постоји листа арбитра, правилник, као ни административни апарат. Најчешће се уговарају у случајевима када странке не могу да постигну споразум око институционалне арбитраже, као и када желе да имају већу контролу над поступком. *Ad hoc* арбитража се уговара и из убеђења да је јефтинија од

⁴ Тибор Варади, Бернадет Бордаш, Гашо Кнежевић и Владимир Павић, *Међународно приватно право*, Београд, 2007, стр. 583.

⁵ Јелена Вукадиновић Марковић, *Поступак решавања спорова пред међународним трговинским арбитражама*, Београд, 2022, стр.38-40.

⁶ Видети члан 6 Закона о арбитражи, који прописује да се странке могу споразумети о *ad hoc* арбитражи, која се организује у складу са споразумом странака и овим законом.

институционалне, а најчешће се уговара у споровима када је једна од страна у спору држава.⁷ Приликом уговарања арбитраже, држава и државни органи радије пристају на *ad hoc* арбитражу, сматрајући да се на тај начин обезбеђује независност и неутралност у вођењу поступка. Осим тога, уговарањем *ad hoc* арбитраже државе се не одричу свог имунитета и на тај начин штете свој суверенитет.⁸

Ad hoc арбитраже одликује независност од осталих институција и могућност да буду „обликоване по жељи странака“. Уговарањем *ad hoc* арбитраже странке задржавају потпуну слободу да одреде број арбитра, поступак који ће бити примењен, као и материјално право по коме ће спор бити решаван. Једино ограничење које се мора поштовати код опредељења за *ad hoc* арбитражу представљају принудни прописи земље у којој арбитража заседа. Истовремено ово је и недостатак *ad hoc* арбитраже, јер у потпуности зависе од сарадње између странака и њихових правних заступника.

С обзиром на то да *ad hoc* арбитража не постоји при некој сталној институцији, нити има свој „дом“ а ни своја правила о раду и поступку пред њом, потребно је да уговорне стране ова питања реше у арбитражном уговору. Ако странке то не учине, поједини међународни и национални извори арбитражног права, посебно Модел закон и Арбитражна правила УНЦИТРАЈЛ-а нуде у том погледу помоћ.

Дакле, не постоји статистика која поуздано може сугерисати да ли је данас популарнија *ad hoc* или институционална арбитража. Иако институције воде статистику броја предмета које преузимају тајност арбитражног поступка резултира тиме да се за постојање *ad hoc* арбитраже ретко кад сазна. Ипак, општи је утисак да су институционалне арбитраже популарније, те да *ad hoc* арбитраже имају благу предност у ситуацијама када се као једна од странака јавља држава или парадржавни ентитет.⁹

⁷ Јелена Петровић и Милена Ђорђевић „Resolution of commercial disputes through arbitration as a contribution to improvement of business environment in Serbia“ Економска предузећа, 3-4/2011, стр. 251.

⁸ Julian D. M. Lew, Stefan Kroll i Loukas A. Mistelis – Comparative International Commercial Arbitration, стр. 35.

⁹ Гашо Кнежевић и Владимир Павић – Арбитража и АДР, Београд, 2013, стр. 23-26.

III ПРЕДНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ АРБИТРАЖЕ У ПОРЕЂЕЊУ СА СУДСКИМ ПОСТУПКОМ

Институционална арбитража представља ефикасну и флексибилну алтернативу судском поступку, која странкама омогућава да спор реше брже, приватније и уз стручну помоћ арбитражне институције. За разлику од парнице, која је формална, јавна и често дуготрајна, институционална арбитража нуди аутономију воље страна, избор арбитра, непристрасност и једноставнију примену одлука, што је чини погодним инструментом за решавање спорова у Републици Србији.

У овом поглављу разматрају се кључне предности и недостаци арбитраже као начина решавања спорова. Утицај одређене одлике арбитраже на ефикасност или ограничења поступка зависи од контекста односа, интереса и националности странака, као и од врсте арбитраже која се уговара.

У наставку рада биће приказана табела која даје упоредни приказ основних разлика између арбитраже и судског поступка, ради јаснијег сагледавања њихових кључних карактеристика. Овакво поређење служи као увод у даљу анализу предности и недостатака оба начина решавања спорова.

Табела 1: Упоредни приказ арбитраже и судског поступка

АРБИТРАЖА	СУД
<ul style="list-style-type: none">- Аутономија воље,- Приватна ствар странака,¹⁰- Арбитре именују уговорне стране ,односно партнери, односно поставља их надлежни орган са листа које су састављење на њихов предлог,- Поступак неформалан и неоптерећен процедуром,- Поступак економичнији и ефикаснији,- Арбитар води рачуна о будућим односима уговорних страна – партнера, да се спор не заврши губитком или поразом једне стране,- Право и правда	<ul style="list-style-type: none">- Слободна оцена судије,- Јавност, изузетно искључена јавност,- Судију поставља држава сходно испуњеним условима, судија је државно постављени функционер,- Поступак потпуно формалан, у границама закона,- Поступак скупљи и знатно спорији због преоптерећености предметима,- Судија поступа искључиво у границама права, занемарујући остале аспекте конфликта,- Ригидност- Право

¹⁰ Александар Јакшић, *Међународна трговинска арбитража*, Досије, Београд, 2003, стр. 26

Поступак арбитраже се окончава одлуком коју карактерише коначност и извршност, што га чини блиским судском поступку. Треба напоменути да када је у питању коначност арбитражне одлуке у међународној арбитражној пракси, уобичајено је да до укидања арбитражне одлуке у поступку њене контроле пред државним судовима долази само у ретким случајевима – на пример, када је доказано да постоји недостатак у погледу непристрасности арбитра или да је арбитар прекорачио своја овлашћења или да је очигледно занемарено меродавно материјално право или уговорена правила процедуре или да је повређено право странака да буду саслушане (право на одбрану).¹¹

Поједини аутори арбитражу виде као врсту суда, имајући у виду да се у многим земљама арбитражна одлука може принудно извршити. Прихватањем материјално правног схватања арбитраже које исту посматра као орган страна у спору, може се уочити низ разлика између судског решавања спорова и арбитраже и бројне предности на страни арбитраже.

Дакле арбитража је настала из практичне потребе да се спор реши на што ефикаснији начин, због чега је бивши и потенцијални корисници виде као адекватну и корисну алтернативу судском поступку.

Примена арбитраже све се више интензивира, између осталог и зато што је парница у многим случајевима потенцијалним странкама практично недоступан метод, према томе дуготрајност и велики трошкови чине је крајње неатрактивном и непримереном потребама страна у спору.¹²

Арбитражу карактерише изразита аутономија воље и договор странака, насупрот судском поступку у коме се не одлучује на основу воље страна. Упоредо с тим арбитража је неутралнија и по правилу непристраснија, иако је судска непристрасност *sine qua non* његовог деловања.

Даље, флексибилност арбитражног решавања спора огледа се у чињеници да је поступак готово у потпуности под „контролом“ странака уз минимална ограничења процесног аспекта јавног поретка. Неформалност арбитражне процедуре подразумева да иза арбитра не стоји инсигнација државне власти, нема церемоније ни помпе. Редферн и Хантер наводе „када би ко завирио у просторију где заседа арбитража, видео

¹¹ Јанићијевић, Д. – Арбитража, Ниш, 2011. године стр.8-12

¹² Јанићијевић Д. – Арбитража у пракси - Арбитражни споразум и арбитражни поступак, Ниш, 2020. године, стр. 13.

би само групу људи како седи око реда столова“. ¹³Поред свега тога, још једна значајна предност арбитраже је и стручна квалификација арбитра имајући у виду да се за арбитра бирају знаменити правници и стручњаци из различитих области друштвеног живота.

Такође, нејавност подразумева да је поступак пред арбитражом затворен за јавност а идентитет страна се не обелодањује, рочишта су нејавна, као и да се одлуке по правилу не објављују. Једностепеност арбитражног поступка не познаје другостепени арбитражни орган, односно жалбу као правно средство које карактерише судско решавање спорова. Дакле у начелу арбитража је јефтинија имајући у виду брзину и ефикасност решавања спора.

Најзад, арбитражне одлуке се признају и извршавају под лакшим условима изван земље порекла у сладу са правилима Њујоршке конвенције о признању и извршењу страних арбитражних одлука ¹⁴. Арбитар црпи своја овлашћења из споразума странака, а не из државног империјума. Поред тога спор може решавати арбитар појединац, а уколико је предвиђено да спор решава веће од три арбитра свака странка именује свог арбитра, док трећег бирају споразумно.

Странке могу да изаберу место поступања арбитраже, да одреде процесно правна правила која ће се применити у арбитражном поступку, да одреде меродавно право у складу са којим су арбитра дужни да реше спор. Битно је знати и да странке могу својим споразумом да обезбеде правни положај који им омогућава да у спор уђу са убеђењем да ће се исти решити на непристрасан и неутралан начин.

Такође један од главних недостатака арбитражног решавања спорова је лимитирано овлашћење арбитражног суда чији је основ у арбитражном споразуму и које, по правилу, не може да заобиђе оквире арбитражног споразума. С обзиром да арбитража нема могућност да примењује средства принуде у току поступка, нити да одреди принудно довођење сведока, вештака, као ни привремене или претходне мере како би обезбедила намирне повериоачевог потраживања. Исто тако слабост арбитраже огледа се и у односу на могућност учешћа трећих лица у арбитражном поступку, оних који нису изричито везани арбитражним споразумом. Поред тога, арбитража нема овлашћења да као државни суд одреди спајање парница, нити да допусти учешће треће особе (умешача) у поступку.

¹³ A. Redfern, M. Hunter – Law and Practice of International Commercial Arbitration, London 2004. године.

¹⁴ New York Arbitration Convention, <http://www.newyorkconvention.org/>

Дакле, може се уочити да је арбитража метод за који се учесници опредељују између осталог због тога што се спор решава применом инструмената различитих и бољих од онога што примењује парнични суд.

Важно је истаћи да се наведене предности и ограничења арбитражног решавања спорова у великој мери односе на институционалну арбитражу, као што је практиковано у Републици Србији у оквиру Београдског арбитражног центра или Сталне арбитраже при Привредној комори Србије. Институционална арбитража нуди додатну сигурност странака кроз административну и организациону подршку, утврђена правила поступка и именовање арбитра, што чини процес предвидљивијим и ефикаснијим у поређењу са *ad hoc* арбитражом. С друге стране, *ad hoc* арбитража омогућава већу флексибилност и потпуну контролу странака над поступком, али без институционалне структурне подршке, што може утицати на практичну примену и организованост поступка.

IV АРБИТРАЖНИ УГОВОР КАО ОСНОВ ИНСТИТУЦИОНАЛНЕ АРБИТРАЖЕ

Дакле, арбитражно решавање спорова представља једно од два могућа начина решавања трговинских спорова. За разлику од судског поступка који се покреће подношењем тужбе, за успостављање арбитражног решавања потребно је постојање уговора о арбитражи. У том смислу, истичемо да пуноважан уговор о арбитражи представља **неопходан услов конституисања надлежности арбитражног трибунала.**

О значају који има ваљани арбитражни уговор најсликовитије говори констатација да је арбитража онолико добра колико је добар арбитражни уговор.¹⁵ Због таквог значаја уговор о арбитражи је на сличан начин дефинисан¹⁶ у националним и међународним изворима арбитражног права.

Такође, инструктивну дефиницију у том погледу садржи УНЦИТРАЛ Модел закон о међународној трговинској арбитражи, према коме арбитражни уговор означава уговор којим стране подвргавају арбитражи све спорове или неке од спорова који међу њима настану или би могли настати из одређеног правног односа, уговорног или вануговорног. Дакле у погледу времена арбитражни уговор се може закључити за спор који је већ настао или за спорове који ће настати након закључења. Даље у погледу обима и предмета, арбитражним уговором уговорне стране могу арбитражи поверити све или само неке тачно назначене спорове. У пракси најчешће уговорне стране по правилу одабраним арбитраима поверавају све спорове и неспоразуме или разлике које између њих могу настати.

Што се тиче правне природе, ваља напоменути да арбитражни уговор спада у категорију грађанских уговора и као такав обавезује уговорне стране да у складу са начелом *pacta sunt servanda* настали или будући спор уместо пред судове изнесу пред арбитражу. Изношење спора пред арбитражу истовремено значи и забрану странкама да по истом спору покрену поступак пред судом. У том смислу се као основна карактеристика арбитражног уговора у односу на класичне уговоре, наводи и његово пророгационо (позитивно) и дерогационо (негативно) дејство.

Пророгационо дејство се састоји у успостављању надлежности арбитраже, а дерогационо у забрани судовима да у тим споровима одлучују.¹⁷ С обзиром на процесна дејства може се рећи да се арбитражни уговор дефинише као материјални уговор који

¹⁵ М. Петровић, *Пуноважност арбитражног споразума*, Зборник радоца, Хармонизација грађанског права у региону, Београд, 2013. стр. 480.

¹⁶ М. Цукавац, *Садржина арбитражног уговора*, *Арбитража*, 2001, стр. 15.

¹⁷ Ј. Перовић, *Уговор о међународној трговинској арбитражи*, Београд 2002, стр. 41.

се тиче процесних права. Процесно дејство се састоји у преносу одлучивања на арбитра, тј. да (арбитражни уговор) искључује државно судство и заснива одговарајући процесноправни приговор.¹⁸

Такође, арбитражни уговор може бити закључен у облику компромисорне клаузуле или компромиса. Приликом закључења главног уговора „арбитражна клаузула не привлачи нарочиту пажњу и она заиста може изгледати странкама и другима као нешто акцесорно стављено у уговор за сваки случај“.¹⁹ Компромисорна клаузула представља посебну одредбу или клаузулу у основном послу којом се уговара надлежност арбитраже за све спорове који настану из или у вези са основним послом. Осим што може бити унета у сам текст уговора, клаузула може бити садржана и у анексу уз основни посао или у општим условима пословања на које упућује уговор.

Стална арбитража при привредној комори Србије препоручује странкама да у своје уговоре унесу следећу клаузулу: **„Странке су сагласне да сваки спор из овог уговора буде коначно решен арбитражом организованом у складу са Правилником Сталне арбитраже при Привредној комори Србије.** Ова клаузула „општег типа“ садржи све битне елементе арбитражне клаузуле и обезбеђује странкама надлежност Сталне арбитражеу случају спора. Применљива је на све врсте пословних односа, било међународне или домаће и без обзира на њихову сложеност и друге карактеристике.

Београдски арбитражни центар, препоручује странкама да при уговарању унесу следећу клаузулу **„Сви спорови који настану из овог уговора или у вези с њим коначно се решавају арбитражом организованом у складу са Правилником Београдског арбитражног центра (Београдска правила).“**

Други вид уговора о арбитражи као што смо већ напоменули је компромис. Компромис представља уговор (сагласност воља) који уговорне стране закључују након што је спор између странака настао, којим настали спор поверавају на решавање одабраној арбитражи. Једно време, компромис је представљао једини облик, који су поједина национална права признавала као ваљани арбитражни уговор.²⁰ Иако у погледу сврхе и правног дејства оба облика арбитражног уговора служе истој сврси, у пракси су компромиси често детаљнији и обимнији. Међутим разлоге за то не би требало тражити у посебним теоријским захтевима, већ у чињеници да се компромис

¹⁸ Станковић Г. Старовић Б Кеча Р. Петрушић Н. – *Арбитражно процесно право*, Ниш, 2002. стр. 95.

¹⁹ Стојковић С. – Материјално – правна аутономија арбитражне клаузуле у односу на главни уговор и Саветовање о спољнотрговинској арбитражи, Београд, 1963. године, стр. 8.

²⁰ A. Redfern, M. Hunter, N. Blackaby, C. Partasides, *Law and practice of International Commercial Arbitration*, 2004. стр. 8, марг. бр. 1-09.

закључује након настанка спора, када су уговорним странама познати многи детаљи спора и стање права и обавеза у основном послу, па детаљнијим компромисом настоје да усправљају спором.²¹

Даље, као неопходни елементи за настанак пуноважног арбитражног уговора, требало би сматрати услове који се односе на: **способност уговарања, сагласност воља уговорних страна, предмет, каузу и форму.**

Форма уговора о арбитражи најпре представља препознатљив облик у коме је исказана или манифестована сагласност уговорних страна да свој спор повере на решавање арбитражи. При томе је потребно разликовати две форме.²²

Прва форма се односи на облик у коме су уговорне стране исказале своју потпуну или довољну сагласност за уговор, у овом случају уговор о арбитражи. Док се друга односи на облике или начине у којима уговорне стране исказују правно релевантну намеру да постигну сагласност за арбитражни уговор. Када су у питању класични уговори, код њих се ова фаза означава као фаза преговора. У већини извора арбитражног права захтева се писана форма уговора о арбитражи. Писана форма дакле подразумева да је сагласност садржана у исправама које су обе стране потписале.

Као и остали уговори и арбитражни уговор настаје сагласношћу воља уговорних страна. Међутим да би тако постигнута сагласност производила правно дејство, мора бити призната од правног поретка. Правни поредак тражи да воља за закључење уговора буде слободна, озбиљна, стварна и да је упућена на нешто што је могуће остварити.²³

Субјекти који закључују уговор о арбитражи могу бити физичка и правна лица под којима се подразумева и држава и државни органи. Од њих се захтева да поседују способност да својим радњама или преко трећих лица заснивају права и обавезе, тј. да поседују пословну способност. Како према процесној теорији арбитражни уговор осим материјално правног дејства ствара и процесна дејства од уговорних страна се захтева да имају и парничну способност. Парнична способност означава способност странке да пуноважно, својом вољом, предузима радње у поступку и да радње њеног противника и суда буду према њој пуноважно предузете,

²¹ М. Трајковић, Међународно арбитражно право, Правни факултет Универзитета у Београду, 2000, стр. 235, Г Кнежевић, В. Павић, Арбитража и АДР, Београд, 2010, стр. 46, J. Lew, L. Mistelis, S. Kroll, *ComparativeInternationalCommercialArbitration*, Kluwer, 2003, стр. 100, број 6-4.

²² О. Антић, *Облигационо право*, Београд 2011, стр. 340.

²³ С. Перовић, *Облигационо право*, Београд, 1980. године, стр. 253-254.

Каузу као циљ закључивања арбитражног уговора требало би тражити у намери уговорних страна да избегну да о споровима из основног посла одлучују државни судови, већ да спор реше арбитражи. Дакле оваква очекивања може испунити само пуноважни арбитражни уговор коме правни поредак признаје два основна дејства: пророгационо и дерогационо, које смо већ поменули.

У пророгационом смислу арбитражни уговор представља правни основ за заснивање надлежности арбитраже. Дерогационо дејство се манифестује као забрана државним судовима да поступају у истим стварима о којима иста лица о истој ствари воде поступак пред арбитражом. Да би уговор о арбитражи произвео наведена дејства, кауза мора бити допуштена, а то даље значи да спор мора бити арбитрабилан, у супротном неће произвести ни пророгационо ни дерогационо дејство.

Даље предмет арбитражног уговора чини пренос надлежности или поверавање спора на одлучивање арбитража. У општем значењу, под предметом уговора се разуме оно о чему су се стране договориле, оно на шта се уговор односи и око чега су постигле сагласност воља. Треба напоменути да у складу са општим правилима уговорног права, предмет уговора мора бити одређен, могућ и допуштен.

Дакле, на крају закључујемо да арбитражни уговор успоставља надлежност арбитражног трибунала и производи своја процесна дејства само ако су испуњени сви напред наведени и образложени законски услови.

V БЕОГРАДСКИ АРБИТРАЖНИ ЦЕНТАР – ОРГАНИЗАЦИЈА, ПОСТУПАК И ТРОШКОВИ АРБИТРАЖНОГ РЕШАВАЊА СПОРОВА

Београдски арбитражни центар (ВАС) организује решавање спорова са међународним елементом и без међународног елемента. Оснивач Београдског арбитражног центра је Удружење за арбитражно право, што омогућава странкама да прибегну брзом, ефикасном и поузданом начину решавања спорова, у потпуном складу са важећим законским прописима. Странке које уговоре арбитражу могу се споразумети о избору арбитра и о правилима поступка.

Дакле, арбитрари примењују савремена правила поступка која обезбеђују ефикасност и рационализацију трошкова. У том циљу користе се технике као што су телефонске и видео конференције. Арбитраи такође воде рачуна о равноправности странака, обезбеђујући да свака страна има прилику да изнесе своје ставове.

Удружење за арбитражно право је непрофитно удружење грађана, основано 2013. године, које броји више од 100 чланова. Међу њима су адвокати, професори универзитета, судије и правници у привреди, који се у пракси и на академском пољу баве домаћом и међународном арбитражом. Удружење је отворено за чланство свим дипломираним правницима и арбитражним практичарима, без обзира на држављанство и године старости. Делатност Удружења обухвата организовање обука, трибина, семинара, курсева и радионица. Удружење такође спроводи промотивне активности и пружа консултативне услуге усмерене на унапређење арбитраже у Србији. При Удружењу постоји посебна организациона јединица – стална арбитражна институција Београдски арбитражни центар, који пружа услуге решавања домаћих и међународних спорова. Удружењем управља Управни одбор. Београдски арбитражни центар нуди приступачне услуге решавања регионалних трговинских спорова, на језицима региона.

Одлука арбитражног суда изједначена је са пресудом државног суда. Ове одлуке су коначне и извршне и против њих не постоји право жалбе. За разлику од пресуде државног суда, одлука арбитражног суда донета у Србији признаје се и извршава у иностранству у више од 160 земаља света. Приликом избора и именовања арбитра, Београдски арбитражни центар води рачуна о стручности и родној равноправности. Београдски арбитражни центар представља важну институцију у области решавања спорова са међународним елементом. Он омогућава странкама како из Србије, тако и из иностранства, да спорове који произилазе из међународних трговинских односа решавају ван судског система државе.

Странке се могу споразумети о избору арбитра и правилима поступка, што омогућава примену стандарда и пракси који одговарају међународној трговинској арбитражи. Поред тога, Београдски арбитражни центар као институција при Удружењу за арбитражно право активно доприноси развоју међународне трговинске арбитраже кроз образовне и промотивне активности, семинаре и радионице, што омогућава стручњацима да се упознају са међународним стандардима и праксама у области арбитраже. Омогућава ефикасно, поуздано и међународно признато решавање трговинских спорова, чиме се значајно унапређује позиција Србије у регионалној и међународној арбитражној пракси.

Поступак пред Београдским арбитражним центром води се у складу са његовим Правилником (Београдским правилима),²⁴ као и релевантним одредбама Закона о арбитражи Републике Србије. Арбитражни поступак се сматра покренутим даном пријема тужбе у Центру.

Тужба мора да садржи податке о странкама, наводе о постојању арбитражног споразума, прецизно формулисан тужбени захтев, чињеничне наводе и доказе на којима се захтев заснива, као и изјашњење о броју арбитра, уколико то питање није претходно уређено арбитражним споразумом. Након пријема уредне тужбе, она се доставља туженом, који је дужан да у року од 30 дана поднесе одговор на тужбу. У одговору тужени износи своје наводе одбране, предлаже доказе и може поднети противтужбу или истаћи компензациони приговор. По пријему поднесака приступа се конституисању арбитражног већа. Спор може решавати арбитар појединац или трочлано арбитражно веће, у зависности од споразума странака или одлуке надлежног органа Центра. У случају трочланог већа, свака странка именује по једног арбитра, док именовани арбитри бирају председника већа. Уколико странке не изврше именовање у предвиђеном року, арбитра именује надлежни орган Центра. Арбитражно веће се сматра конституисаним након потврде именовања у складу са Правилником.

Након конституисања већа, поступак се води уз поштовање начела једнаког третмана странака и права на изјашњење. Арбитражно веће управља поступком, одређује динамику разматрања спорног односа и одлучује о извођењу доказа. Доказни поступак може обухватити писмене доказе, саслушање сведока и вештака, као и одржавање усмене расправе, уколико веће оцени да је то потребно или ако то захтева

²⁴ Видети: <https://www.arbitrationassociation.org/wp-content/uploads/2015/02/Pravilnik-Beogradskog-Arbitraznog-Centra.pdf>

нека од странака. У супротном, одлука се може донети на основу писмених поднесака и приложених доказа.

Арбитражно веће има овлашћење да одлучује о својој надлежности, укључујући и приговоре који се односе на постојање или пуноважност арбитражног споразума. Такође, може одредити привремене мере у складу са важећим прописима и Правилником.

Поступак се по правилу окончава доношењем коначне арбитражне одлуке, која мора бити образложена, осим ако су се странке другачије споразумеле или ако је одлука донета на основу поравнања. Пре потписивања, нацрт одлуке може бити предмет интерне контроле у складу са институционалним механизмима. Потписану одлуку странкама доставља Секретаријат Центра.

Овако уређен поступак обезбеђује институционалну подршку, процесну сигурност и ефикасност у решавању спорова, чиме се додатно потврђује значај институционалне арбитраже у савременом привредном праву.

Трошкови арбитражног поступка чине регистрациона такса, административни трошкови, накнаде арбитрама и евентуални додатни материјални трошкови. Регистрациону таксу плаћа странка која покреће поступак у складу са Тарифом Београдског арбитражног центра и она се не враћа.

Административне трошкове и накнаде арбитрама утврђује Секретеријат према Тарифи Београдског арбитражног центра, а странке су дужне да их предујме у одређеном року, по правилу у једнаким деловима. У посебним околностима може се наложити и додатни предујам. Ако једна странка не уплати свој део, друга може бити позвана да изврши уплату, а поступак се наставља тек по потпуној уплати. Пропуштање уплате може имати за последицу повлачење тужбе, противтужбе или приговора. Секретеријат може наложити и предујам додатних трошкова поступка, укључујући трошкове вештачења, расправа ван седишта, као и путне и смештајне трошкове арбитра. Трошкове превођења за арбитра који не влада језиком поступка сноси странка која га је именовала.

Уколико се поступак оконча пре доношења коначне одлуке, може се одлучити о повраћају дела предујмљених средстава, у зависности од околности и стадијума поступка.

Вредност спора утврђује Секретеријат на основу навода странака, при чему није везан означеним износима. Захтеви се по правилу сабирају, али се могу третирати и као посебни спорови ако проистичу из неповезаних уговора. Ако вредност није означена или се не може утврдити, Секретеријат је одређује према сопственој процени. Регистрациона такса износи 500 евра.

Табела 2: Износ административних трошкова

Вредност спора у еврима	Административни трошкови у еврима
До 20.000 евра	700 евра
Од 20.000 евра до 30.000 евра	700 евра + 4% на износ преко 20.000 евра
Од 30.000 евра до 50.000 евра	1.100 евра + 2% на износ преко 30.000 евра
Од 50.000 евра до 100.000 евра	1.500 евра + 1% на износ преко 50.000 евра
Од 100.000 евра до 500.000 евра	2.000 евра + 0.5% на износ преко 100.000 евра
Од 500.000 евра до 1.000.000 евра	4.000 евра + 0.25% на износ преко 500.000 евра
Од 1.000.000 евра до 500.000 евра	5.250 евра + 0.125% на износ преко 1.000.000 евра
Преко 2.000.000 евра	6.500 евра + 0.06% на износ преко 2.000.000 евра

Табела 3: Износ накнаде за арбитра појединца

Вредност спора у еврима	Административни трошкови у еврима
До 20.000 евра	1.500 евра
Од 20.000 евра до 30.000 евра	1.500 евра + 5% на износ преко 20.000 евра
Од 30.000 евра до 50.000 евра	2.000 евра + 4% на износ преко 30.000 евра
Од 50.000 евра до 100.000 евра	2.800 евра + 3% на износ преко 50.000 евра
Од 100.000 евра до 500.000 евра	4.300 евра + 2% на износ преко 100.000 евра
Од 500.000 евра до 1.000.000 евра	12.300 евра + 1% на износ преко 500.000 евра
Од 1.000.000 евра до 500.000 евра	17.300 евра + 0.4% на износ преко 1.000.000 евра
Преко 2.000.000 евра	21.300 евра + 0.1% на износ преко 2.000.000 евра

Дакле, на основу приказаних табела може се уочити да је тарифа постављена тако да са порастом вредности спора процентуална стопа за обрачун трошкова постепено опада. То значи да трошкови расту са порастом вредности спора, али не сразмерно истим процентом, већ по нижој стопи код спорова веће вредности. На тај начин се спречава несразмерно високо увећање трошкова у споровима велике вредности и обезбеђује пропорционалност трошкова поступка.

Након разматрања улоге и значаја Београдског арбитражног центра, који представља новију арбитражну институцију, у наставку рада пажња ће бити усмерена на Сталну арбитражу при Привредној комори Србије, као најстарију и институционално најзначајнију арбитражну установу у Републици Србији, која има дугу традицију у решавању трговинских спорова, што дакле омогућава упоредну анализу различитих модела институционалне арбитраже у Србији.

VI АНАЛИЗА КОНКРЕТНОГ СПОРА ПРЕД БЕОГРАДСКИМ АРБИТРАЖНИМ ЦЕНТРОМ

У предмету Београдског арбитражног центра 8/2020 разматран је спор који је произашао из Уговора о регулисању међусобних права и обавеза, закљученог у априлу 2020. године, којим су стране регулисале права и обавезе настале из претходног пословног односа купопродаје робе. Тужилац је у више наврата испоручивао робу туженом и издавао одговарајуће рачуне, док је спорни уговор утврђивао доспелост потраживања тужиоца, законску камату на неплаћене или делимично плаћене рачуне и трошкове наплате, као и услове за могуће отпуштање дела камате ако тужени испуни своје обавезе на време. Тужени није поступио по овим обавезама, па је тужилац покренуо арбитражни поступак ради наплате потраживања.

Уговор је садржао арбитражну клаузулу којом се спорови који могу настати у вези са уговором коначно решавају арбитражом по Правилнику Београдског арбитражног центра, уз једног арбитра, седиште у Београду, српски језик као службени језик и примену српског материјалног права.

Поступак је започео достављањем тужбе туженом, који је одговорио на тужбу, али је након размене неколико поднесака престао да учествује у поступку. Арбитар појединац је успоставио ток поступка у циљу осигурања правичности и ефикасности, омогућивши странкама да поднесу доказе. Усмена расправа је одржана онлајн због епидемиолошких услова, али је у њој учествовао само тужилац, јер се тужени није одазвао позиву. Арбитар је у одлуци утврдио постојање ваљаног Уговора, као и да спор потиче из уговора о регулисању међусобних права и обавеза, а не из претходног купопродајног односа. Тужени је покушао да оспори део износа позивајући се на рекламацију на квалитет робе, али није приложио доказе. Арбитар је стога потврдио ваљаност тужбеног захтева, одлучујући да тужени плати тражени износ са законском каматом, уз обавезу сношења трошкова поступка, с тим што је смањено трошкове овереног превода документације за једну трећину, сматрајући их делимично неоправданим. Дакле Београдски арбитражни центар је у овој одлуци показао висок ниво правне строгости и доследности. Одлука илуструје како арбитража може ефикасно да решава спорове чак и када једна страна не сарађује, уз прецизно утврђивање права и обавеза и разборито смањење трошкова који нису оправдани.²⁵

²⁵ Видети: <https://www.arbitrationassociation.org/download/редигована-арбитражна-одлука-у-предм-2/>

VII СТАЛНА АРБИТРАЖА ПРИ ПРИВРЕДНОЈ КОМОРИ СРБИЈЕ – ПОСТУПАК, ТРОШКОВИ И ОРГАНИЗАЦИЈА

Арбитражно решавање трговинских спорова требало би да у наредном периоду игра значајну улогу у Србији. Као што смо већ напоменули, арбитражу у поређењу са судовима карактерише неформалност, брзина и можда најзначајнија чињеница да се арбитражна одлука по правилу може одмах извршити јер има дејство коначне и правноснажне судске одлуке, што сматрамо да је њена велика предност.

Дакле, веома важан корак у развоју арбитражног решавања спорова у Србији ²⁶ је и Оснивање арбитражне институције – Сталне арбитраже при Привредној комори Србије на основу Закона о привредним коморама²⁷.

Оснивање Сталне арбитраже при Привредној комори Србије даје шансу да се даље унапреди развој арбитраже у Србији. Већа ефикасност арбитражног поступка нарочито је спроведена кроз смањење рокова за поједине процесне радње, могућност достављања поднесака путем средстава електронске комуникације, обавезност израде временског плана поступка, прецизирање извођења појединих доказних средстава и скраћење трајања окончања поступка - поступак се по правилу мора окончати у року од шест месеци од дана конституисања арбитражног већа или избора арбитра појединца.

Стална арбитража при Привредној комори Србије настала је реорганизацијом две институције које су постојале при Привредној комори Србије - Спољнотрговинске арбитраже (која је била надлежна за спорове са међународним елементом) и Сталног изабраног суда (са надлежношћу у домаћим споровима). Реорганизацијом је странкама омогућено да се за решавање домаћих и међународних привредних спорова могу обратити једној институцији чиме је обезбеђена још већа ефикасност.

Такође, надлежност Сталне арбитраже могу уговорити сва лица, без обзира на држављанство и чланство у Привредној комори Србије. Стална арбитража као независна и недржавна институција гарантује неутралност и врши администрирање арбитражних спорова на најефикаснији начин.

Поступак пред Сталном арбитражом траје највише шест месеци од момента конституисања арбитражног већа или избора арбитра појединца. Према подацима

²⁶ Др Мирјана Цукавац – Стална арбитража при Привредној комори Србије

²⁷ Видети Закон о привредним коморама, Службени гласник РС, бр. 112/2015.

Врховног касационог суда, пред привредним судовима у Србији је из 2015. године остало преко 36.000 нерешених предмета.

Посебну новину, представљају правила за убрзани арбитражни поступак која се примењују у споровима мање вредности до 50.000 евра и у њима одлучује арбитар појединац. Рок за одговор на тужбу је скраћен и износи 15 дана. После одговора на тужбу, тужилац у року од 15 дана може поднети поднесак, а тужени се у истом року може изјаснити на тужиочев поднесак. По правилу се одржава само једна усмена расправа или се одлука доноси без расправе ако арбитар појединац сматра да расправа није неопходна, а странке се не противе. Арбитар појединац након тога доноси одлуку у року од 15 дана од дана одржавања расправе или од дана када су испуњени услови за доношење одлуке без одржавања расправе.

Даље, за разлику од судских поступка у арбитражи странке имају могућност да саме изабере арбитра. Стална арбитража нема обавезну листу арбитра. Арбитар може бити свако пословно способно физичко лице, домаћи или страни држављанин. Како би се странкама помогло у избору арбитра, Стална арбитража обезбеђује и објављује списак лица са одговарајућим квалификацијама за обављање дужности арбитра.

Арбитражни трошкови поступка пред Сталном арбитражном су умерени, предвидљиви и зависе од висине тужбеног захтева. У случају домаћих спорова пред Сталном арбитражом, трошкови арбитражног поступка су у већини случајева знатно нижи од судских трошкова. Приликом подношења тужбе, захтева за арбитражу, противтужбе или приговора компензације, странка – подносилац је дужна да положи 200,00 евра на име регистрационих трошкова. Предујам трошкова полаже тужилац приликом подношења тужбе, а по окончању спора трошкови се распоређују на странке сразмерно успеху у спору. Док, приликом подношења захтева за арбитражу, тужбе, противтужбе, приговора компензације или предлога за покретање поступка мирења, странка – подносилац је дужна да положи Секретеријату Арбитраже 200,00 евра на име регистрационих трошкова за рад. У случају међународних спорова, трошкови се обрачунавају сабирањем 2 врсте износа (тарифа) један износ се односи на обрачунавање административних трошкова арбитраже, а други на обрачунавање накнаде за рад са арбитрама. Арбитражни трошкови и накнаде за рад арбитра за домаће спорове обрачунавају се тако што се износи обрачунати за међународни спор исте вредности умањују за 30%.

У наставку рада биће приказане посебне табеле које се односе на обрачун накнаде за рад арбитра, као и на обрачун административних трошкова арбитражног поступка.

Ове табеле омогућавају јасан увид у структуру трошкова арбитраже у зависности од вредности самог спора.

Табела 4: Тарифа за обрачунавање накнаде за рад са арбитарима

Противвредност предмета спора (од – до) уеврима		Изнострошкова: основица (C) ипроцент (D) за износ преко (A) уеврима	
од (A)	до (B)	основица (C)	% (D)
	5.000	550	
5.001	10.000	550	10
10.001	20.000	1.050	7
20.001	50.000	1.750	5
50.001	100.000	3.250	3.5
100.001	500.000	5.000	2
500.001	1.000.000	13.000	1.1
1.000.001	2.000.000	18.500	0.61
2.000.001	5.000.000	24.600	0.25
5.000.001	10.000.000	32.100	0.23
10.000.001	20.000.000	43.600	0.12
преко 20,000,000		55.600	0.02

Табела 5 : Тарифа за обрачунавање административних трошкова

Противвредност предмета спора (од – до) уеврима		Изнострошкова: основица (C) ипроцент (D) за износ преко (A) уеврима	
од (A)	до (B)	основица (C)	% (D)
	5.000	350	
5.001	10.000	350	6
10.001	20.000	650	4,5
20.001	50.000	1.100	2
50.001	100.000	1.700	1.6
100.001	500.000	2.500	1
500.001	1.000.000	6.500	0.4
1.000.001	2.000.000	8.500	0.2
2.000.001	5.000.000	10.500	0.15
5.000.001	10.000.000	15.000	0.1
10.000.001	20.000.000	20.000	0.05
преко 20,000,000		25.000	0.01

Накнаде за арбитре и административни трошкови у арбитражи зависе од вредности спора. За мање спорове арбитри добијају фиксни износ, а са порастом вредности спора накнада расте, али проценат се смањује, тако да већи спорови не оптерећују странке превише. Слично, административни трошкови расту са вредношћу спора, али су увек мањи од накнаде арбитра. Оваквим системом се обезбеђује да арбитража буде праведна и финансијски одржива, са покривеним трошковима рада арбитра и администрације, без претераног оптерећења странака.

За разлику од судског поступка, арбитражни поступак је флексибилан и странке га могу прилагодити карактеристикама спора, такође је и нејаван. Идентитет странака не може се открити без њиховог пристанка, а расправе се одржавају само уз присуство странака и од њих овлашћених лица. Одлука се може објавити у целости само уз пристанак странака које у овом поступку чувају од јавности поверљиве пословне податке које износе током спора.

Арбитражни поступак је једноступен. Не постоји могућност жалбе, чиме је минимум сведена могућност одуговлачења поступка и одлагања извршења арбитражне одлуке. Док је арбитражна одлука коначна од момента доношења, а Секретеријат ставља клаузулу извршности у тачно одређеном року. Одлука донета пред Сталном арбитражом у Србији има снагу извршне судске одлуке.²⁸

У наставку се приказује ток сталног арбитражног поступка при Привредној комори Србије, кроз све његове фазе, почев од покретања поступка, па све до доношења арбитражне одлуке. Циљ оваквог приказа јесте да се на јасан и систематичан начин представи целокупан процес, као и процесне радње које се у оквиру њега предузимају.

Из приказаног табеларног прегледа произлази да арбитражни поступак започиње подношењем захтева за арбитражу или тужбе, након чега Секретеријат врши обрачун трошкова и доставља тужбу туженом на одговор. У даљем току поступка, странке учествују у избору арбитра појединца или чланова арбитражног већа, док председник арбитраже врши именовање арбитра у случајевима када странке то не учине. Усмени поступак се спроводи само у одређеним ситуацијама, док се арбитражна одлука доноси у року од шест месеци од конституисања већа или именовања арбитра појединца. Након доношења одлуке, странке могу поднети захтев за исправку, тумачење или допуну, након чега се ставља клаузула извршности и одлука постаје коначна

²⁸ Видети <https://www.stalnaarbitraza.rs>

Табела 6: Ток сталног арбитражног поступка

Фаза поступка	Надлежна страна	Радње	Рокови / Напомене
Покретање поступка	Тужилац	Подноси захтев за арбитражу или тужбу; именује арбитра у захтеву/тужби или приликом уплате арбитражних трошкова	У року од 2 месеца уплаћује регистрационе и арбитражне трошкове
Обрачун трошкова и достава тужбе	Секретеријат	Врши обрачун регистрационих и арбитражних трошкова; доставља тужбу туженом на одговор	Одмах по пријему захтева
Одговор на тужбу	Тужени	Доставља одговор на захтев за арбитражу или тужбу; именује арбитра; може поднети противтужбу	У року од 30 дана од пријема тужбе
Избор арбитра појединца или чланова већа	Тужилац и тужени	Споразумно бирају арбитра појединца или чланове арбитражног већа; могу препустити избор и именовање арбитражи	У року од 15 дана од одговора на тужбу
Именовање арбитра / председникавећа	Председник арбитраже	Именује арбитра ако странке нису именовале арбитраже или су избор препустиле арбитражи; ако изабрани арбитар не прихвати именовање, а странка не изабере другог у року од 15 дана; ако странка два пута именује лица која не прихвате именовање; ако именовани арбитражи не изаберу председника у року од 15 дана; ако два пута именују лица која не прихвате председника	Одмах по утврђивању потребе за именовањем
Усмени поступак	Арбитражи / Странке	Одржава се ако једна страна то захтева; ако арбитражи сматрају да су писани поднесци и докази недовољни; ако ниједна страна не захтева, одлука се доноси без расправе	По процени арбитража / по захтеву странака
Доношење арбитражне одлуке	Арбитражно веће или арбитар појединац	Доноси одлуку једногласно или већином гласова	У року од 6 месеци од конституисања већа или именовања арбитра појединца
Захтев за исправку, тумачење или допуну	Странке	Подносе захтев за исправку, тумачење или допуну одлуке	У року од 30 дана од пријема одлуке
Клаузула извршности	Секретеријат	Ставља клаузулу извршности на захтев странке	Поподнетом захтеву
Коначност одлуке	Арбитражно веће	Одлука је коначна и против ње не постоји право жалбе; има снагу правноснажне пресуде редовног суда	Одмах по стављању клаузуле извршности

VIII АНАЛИЗА ОДЛУКЕ СПОЉНОТРГОВИНСКЕ АРБИТРАЖЕ ПРИ ПРИВРЕДНОЈ КОМОРИ СРБИЈЕ

У наставку рада биће приказана два примера из арбитражне праксе која се односе на решавање спора из уговора о међународној продаји робе између привредних субјеката са седиштем у различитим државама. Спор је решаван пред Спољнотрговинском арбитражом при Привредној комори Србије у Београду, као сталном институционалном арбитражом надлежном за решавање спорова са међународним елементом.

Дакле, прво ћемо говорити о спору који је решен одлуком арбитра појединца од 10. јануара 2008. године, а који се односио на спор из уговора о међународној продаји робе.

1. У конкретном случају, спор је настао између продавца из Републике Србије и купца из Републике Македоније поводом неизмиреног дела купопродајне цене за испоруку једнодневних женских пилића. Уговором закљученим између странака била је предвиђена надлежност Спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори Србије, што је арбитар утврдио као ваљан арбитражни споразум.

Арбитар је утврдио своју надлежност на основу арбитражне клаузуле садржане у уговору, као и чињенице да тужени није истакао приговор ненадлежности. С обзиром да су обе странке имале седишта у различитим државама уговорницама Бечке конвенције, арбитар је као меродавно право применио Конвенцију УН о уговорима о међународној продаји робе,²⁹ уз супсидијарну примену домаћег права.

Током поступка тужени је накнадно исплатио главни дуг, због чега је тужилац повукао тужбени захтев у том делу. Арбитар је, сходно томе, обуставио поступак у погледу главног дуга, али је усвојио тужбени захтев у делу који се односио на камату због доцње у плаћању, као и у погледу накнаде трошкова арбитражног поступка.

Посебно је значајно што је арбитар, у складу са чланом 78. Конвенције Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе, досудио камату на износе у доцњи, при чему је висина каматне стопе одређена према тзв. Домицилној камати за евро, односно каматној стопи коју примењује Европска централна банка. Овакво решење потврђује устаљену праксу Спољнотрговинске арбитраже у погледу одређивања

²⁹ Ова конвенција примењује се на уговоре о продаји робе закључене између страна које имају своја седишта на територијама различитих држава, видети: *Закон о ратификацији конвенције Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе*, Службени лист СФРЈ – Међунаордни уговори, број 10-1/84.

камате у случајевима када Конвенција Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе не прописује њену висину.

Овај случај представља добар пример ефикасности арбитражног поступка у међународним трговинским споровима, као и доследне примене Конвенције Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе у пракси домаће арбитраже.³⁰

2. У другом случају који је решаван пред Спољнотрговинском арбитражом при Привредној комори Србије у Београду, арбитражно веће је одлучивало о спору са међународним елементом из уговора о међународној продаји робе закљученог између привредних субјеката са седиштем у различитим државама. Странке су у члану VII уговора о купопродаји од 27. јуна 2002. године предвиделе арбитражну клаузулу, којом је као надлежна за решавање спорова одређена Спољнотрговинска арбитража при Привредној комори Југославије, која је, услед законских промена, наставила са радом као Спољнотрговинска арбитража при Привредној комори Србије. Арбитражно веће је утврдило да постоји пуноважан арбитражни споразум, те да је надлежно за решавање конкретног спора, имајући у виду и чињеницу да тужени није оспорио надлежност Арбитраже. Како странке нису извршиле изричит избор меродавног права, арбитражно веће је, у складу са одредбама релевантног арбитражног правилника и Закона о арбитражи Републике Србије, применило колизионе норме српског права и утврдило да је за уговорни однос меродавно српско право, уз примарну примену Конвенције Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе (Бечка конвенција), с обзиром на то да су обе државе уговорнице Конвенције и да су испуњени услови за њену примену из члана 1. Конвенције.

У поступку је утврђено да је тужилац, као купац, извршио уплату уговореног аванса у износу од 15.000 евра, док тужени, као продавац, није извршио уговорену испоруку робе нити је вратио примљени аванс. Арбитражно веће је оценило да је неизвршење обавезе од стране туженог представљало битну повреду уговора у смислу члана 25. Бечке конвенције, те да се тужилац основано позвао на раскид уговора. Наводи туженог о постојању више силе нису прихваћени, будући да нису били поткрепљени одговарајућим доказима, нити су испуњавали услове предвиђене Конвенцијом и самим уговором.

³⁰ Арбитражна одлука *Спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори Србије, број Т-8/07, CISG-online 7052, 2008. год.* доступно на https://cisg-online.org/files/cases/14966/fullTextFile/7052_82081916.pdf

Арбитражно веће је делимично усвојило тужбени захтев и обавезало туженог да тужиоцу врати износ уплаћеног аванса, као и да надокнади део стварне штете и измакле користи, у складу са члановима 74. и 81. Бечке конвенције. Приликом одлучивања о накнади штете, веће је применило стандард предвидивости штете, оценивши које су последице повреде уговора биле предвидиве у тренутку његовог закључења. Захтев за накнаду дела измакле користи који није испуњавао наведени услов предвидивости одбијен је као неоснован.

Поред тога, туженом је наложено да плати камату на досуђене износе по стопи која одговара уобичајеној каматној стопи за евро, као и да надокнади тужиоцу део трошкова арбитражног поступка, сразмерно успеху у спору. Арбитражна одлука је донета као коначна, у складу са одредбама Закона о арбитражи Републике Србије и има правну снагу правноснажне судске пресуде.³¹

На основу основу свега напред наведеног, изводи се закључак да Спољнотрговинска арбитража при Привредној комори Србије³² омогућава ефикасно, поуздано и коначно решавање спорова из уговора о међународној продаји робе, уз доследну примену Бечке конвенције и релевантних одредби домаћег права, чиме се обезбеђује правна сигурност, предвидивост поступка и заштита интереса странака.

³¹Одлука Спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори Србије у Београду од 1. октобра 2007. године, CISG-online бр. 1793. доступно на https://cisg-online.org/files/cases/7711/fullTextFile/1793_31827997.pdf

³² Видети: http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2007_06/t06_0036.htm

IX УПОРЕДНА АНАЛИЗА БЕОГРАДСКОГ АРБИТРАЖНОГ ЦЕНТРА И СТАЛНЕ АРБИТРАЖЕ ПРИ ПРИВРЕДНОЈ КОМОРИ СРБИЈЕ

Институционална арбитража у Србији представља значајан механизам за решавање трговинских спорова, како са домаћим, тако и са међународним елементом. У том контексту, Београдски арбитражни центар (ВАС) и Стална арбитража при Привредној комори Србије представљају два кључна модела институционалне арбитраже.

Овај део рада има за циљ да систематски прикаже сличности и разлике између ових институција, истакне њихове предности и ограничења, као и да изнесе мишљење аутора о њиховој применљивости у пракси. Обе институције обезбеђују коначност одлука и њихову извршност, али се разликују по организационом оквиру, традицији, флексибилности поступка и приступу арбитражном решавању спорова.

Београдски арбитражни центар организује решавање спорова са међународним и домаћим елементом и представља релативно нову арбитражну институцију, основану 2013. године при Удружењу за арбитражно право. Удружење је непрофитна организација која окупља више од 100 чланова, укључујући адвокате, професоре универзитета, судије и правнике који се баве арбитражом. Омогућава странкама да споразумом изаберу арбитра и утврде правила поступка, што обезбеђује висок ниво флексибилности и прилагођавање арбитражног поступка карактеру конкретног спора. Савремене технике комуникације, као што су телефонске и видео конференције, користе се ради ефикасности и рационализације трошкова. Арбитри воде рачуна о равноправности странака и обезбеђују да свака страна има прилику да изнесе своје ставове. Одлуке Београдског арбитражног центра имају коначну правну снагу и признају се у више од 160 земаља, чиме се остварује међународна извршност арбитражних одлука. Београдски арбитражни центар пружа приступачне услуге за регионалне трговинске спорове на језицима региона, што олакшава странкама решавање спорова у складу са међународним стандардима.

Трошкови арбитражног поступка код спорова нижих вредности су нижи у односу на судске поступке, али се са повећањем вредности спора трошкови знатно повећавају. Ово представља један од аспеката који утиче на избор институције за арбитражно решавање спорова са већом финансијском вредношћу. Београдски арбитражни центар такође активно доприноси развоју међународне трговинске арбитраже кроз образовне

и промотивне активности, семинаре и радионице, омогућавајући стручњацима да се упознају са савременим праксама и стандардима.

Стална арбитража представља традиционалнији модел институционалне арбитраже у Србији и настала је реорганизацијом Спољнотрговинске арбитраже и Сталног изабраног суда. Ова реорганизација омогућила је да странке за решавање домаћих и међународних спорова могу да се обрате једној институцији, чиме је повећана ефикасност поступка.

Поступак пред Сталном арбитражом траје највише шест месеци од момента конституисања арбитражног већа или избора арбитра појединца. За спорове мање вредности до 50.000 евра примењују се правила убрзаног арбитражног поступка, у којем арбитар појединац доноси одлуку у року од 15 дана након расправе или без расправе, ако странке пристану. Странке могу да изаберу арбитра, а Стална арбитража обезбеђује списак квалификованих лица, ради олакшавања избора.

Арбитражни трошкови су умерени, предвидљиви и зависе од вредности спорног захтева. У већини случајева, они су нижи од судских трошкова код домаћих спорова. Поступак је једноступен, а одлука коначна и извршна од момента стављања клаузуле извршности. Мана Сталне арбитраже може бити перцепција мање међународне независности, јер је институција организована у оквиру Привредне коморе Србије.

У наставку рада је приказана и табела која упоређује трошкове судског поступка и арбитражног поступка пред Спољнотрговинском арбитражом и Београдским арбитражним центром у зависности од вредности спора. Табела илуструје како се трошкови мењају са повећањем вредности спора и омогућава увид у релативну економичност различитих начина решавања спорова.

Табела 7: Упоредни приказ трошкова поступка

Вредност спора у еврима	Суд	Спољнотрговинска арбитража	Београдски арбитражни центар
100,000.00	10,460.00 евра	7,700.00 евра	6,800.00 евра
500,000.00	13,220.00 евра	19,700.00 евра	16,800.00 евра
1,000,000.00	13,220.00 евра	27,200.00 евра	23,050.00 евра
5,000,000.00	13,220.00 евра	47,300.00 евра	33,100.00 евра

Код спорова ниже вредности, арбитражни поступак је финансијски повољнији у односу на судски поступак, при чему Београдски арбитражни центар има најниже трошкове. Међутим, са повећањем вредности спора, трошкови арбитраже значајно расту, док судски трошкови остају нижи. Дакле, код спорова веће вредности, судски поступак задржава најнижи ниво трошкова, у поређењу са Спољнотрговинском арбитражом и Београдским арбитражним центром.

Упоредна анализа показује да су трошкови пред Београдским арбитражним центром нижи у односу на Спољнотрговинску арбитражу. На основу тога може се закључити да избор начина решавања спора у значајној мери зависи од висине трошкова, нарочито код спорова веће финансијске вредности.³³

Да би се систематски приказале разлике и сличности између Београдског арбитражног центра и Сталне арбитраже при Привредној комори Србије, у наставку је представљена компаративна табела. Табела обухвата основне критеријуме као што су оснивач и организациони оквир, година оснивања и традиција, типови спорова, избор арбитра, правила поступка, трошкови, трајање и флексибилност поступка, независност институције и коначност одлуке. Овај приказ омогућава лакше поређење.

³³Видети: <https://www.arbitrationassociation.org/beogradski-arbitrazni-centar/?pismo=lat>

Табела 8: Компаративни приказ институционалне арбитраже

Критеријум	Београдски арбитражни центар	Стална арбитража при Привредној комори Србије
Оснивач / организација	Удружење за арбитражно право (непрофитна организација) Новија институција	Привредна комора Србије (реорганизација Спољнотрговинске арбитраже и Сталног изабраног суда) Дуга, постојећа, традиционална институција
Тип спорова	Домаћи и међународни	Домаћи и међународни
Избор арбитра	Странке се споразумевају о избору арбитра	Странке могу изабрати арбитра; обезбеђен списак квалификованих лица
Правила поступка	Флексибилна, могу се договорити странакама; савремене технике (видео/телефон)	Унапред дефинисана; убрзани поступак за спорове до 50.000 евра
Трошкови	Нижи за мале спорове, расту са већим вредностима	Умерени и предвидљиви, економични за домаће спорове
Трајање поступка	Флексибилно, нема строго дефинисаних рокова	До 6 месеци; убрзани поступак за мале спорове (15–30 дана)
Флексибилност и независност	Висока, поступак прилагођен споровима, Независна институција при непрофитном удружењу	Средња, мање флексибилности него ВАС, Независна, али у оквиру Привредне коморе Србије
Коначност и извршност одлуке	Коначна, извршна, признаје се у иностранству	Коначна и извршна, једностепени поступак

Из табеле произилази да Београдски арбитражни центар представља модернији и флексибилнији модел институционалне арбитраже, са јаким међународном оријентацијом и могућношћу прилагођавања поступка потребама спора. Београдски арбитражни центар је економичан за мање спорове, пружа приступачне услуге за регионалне спорове и омогућава избор арбитра и правила поступка по договору странака.

С друге стране, Стална арбитража при Привредној комори Србије нуди стабилност, дугу традицију и проверену праксу. Њена предност је предвидивост поступка, умерени и предвидиви трошкови, као и могућност убрзаног поступка за мање спорове. Ово чини Сталну арбитражу поузданом институцијом за домаће спорове и за странке које траже економичност и стандардизован поступак.

Флексибилност и модерни приступ Београдског арбитражног центра чине га погодним за међународне и сложене спорове, док Стална арбитража својом традицијом, ефикасношћу и економичношћу остаје незамењива у домаћем контексту.

На основу анализе, мишљење је да свака институција има своју улогу и примену у српском арбитражном систему. За мање и средње спорове, као и за домаће компаније, Стална арбитража представља поуздан избор због традиције, предвидивих трошкова и ефикасног поступка. С друге стране, Београдски арбитражни центар нуди модернији и интернационално оријентисан приступ, што га чини погодним за спорове са страним странама и сложене међународне трговинске односе. Флексибилност, примена савремених техника и приступачност у регионалним споровима представљају значајну предност Београдског арбитражног центра, чак и уз његову релативно кратку традицију.

Дакле ако Србија жели да ојача свој положај као арбитражно седиште у региону и на међународном нивоу, модерни модел Београдског арбитражног центра нуди веће могућности за привлачење страних инвеститора и решавање сложених спорова. Ипак, традиција, стабилност и економичност Сталне арбитраже остају незамењиви за домаће и мање спорне предмете.

X ЗАКЉУЧАК

Мастер рад је био усмерен на систематску анализу арбитраже као алтернативног механизма за решавање спорова, са посебним освртом наинституционалну арбитражу.

У раду је приказано да *ad hoc* арбитража нуди већу флексибилност и аутономију воље странака, али истовремено подразумева потребу за већом организационом координацијом и носи одређену неизвесност у погледу административне подршке. С друге стране, институционална арбитража обезбеђује јасно дефинисана правила, уређен ток поступка и административну подршку, што доприноси предвидивости и правној сигурности. Ова поређења показују да избор облика арбитраже у великој мери зависи од природе спора и потреба странака. Поређење арбитраже и судског поступка показало је да арбитража пружа ефикаснији, бржи и стручнији начин решавања спорова, уз већу поверљивост поступка. Судски поступак, међутим, задржава предност код спорова веће вредности у погледу трошкова, као и могућност институционалне контроле. Сходно томе, избор арбитражног или судског механизма треба да буде прилагођен конкретним околностима спора.

Уговор о арбитражи истакнут је као кључни елемент институционалне арбитраже, јасно формулисан уговор о арбитражи доприноси правној сигурности, избегавању спора о надлежности и ефикасном вођењу поступка, чиме се обезбеђује извршност и коначност арбитражне одлуке.

Други део рада био је посвећен анализи Сталне арбитраже и Београдског арбитражног центра, са освртом на организацију, ток поступка и фазе решавања спорова. Приказан је процес покретања арбитражног поступка, избор арбитра, достављање поднесака, као и доношење одлука и њихова коначност. Посебна пажња посвећена је трошковима арбитражног поступка, који су приказани и упоређени у зависности од вредности спора, што омогућава увид у релативну економичност институција. Практични примери показали су доследну примену релевантних правних норми и утицај арбитражних одлука на решавање конкретних спорова.

Упоређивањем Сталне арбитраже и Београдског арбитражног центра уочено је да обе институције пружају поуздан, коначан и извршан начин решавања спорова. Стална арбитража одликује се традицијом и стабилношћу, док Београдски арбитражни центар пружа модернији и флексибилнији приступ.

На основу анализе може се закључити да арбитража у Србији представља значајан инструмент за решавање привредних спорова, са предностима у погледу стручности, брзине и поверљивости поступка. Институционална арбитража, кроз своју структуру и правила, омогућава предвидивост и сигурност, док флексибилни модели, као што је Београдски арбитражни центар, пружају могућност адаптације процедура и примене савремених техника решавања спорова. Истовремено, избор механизма решавања спорова зависи од природе спора, вредности предмета и интереса странака, што указује на потребу за пажљивим разматрањем свих релевантних фактора приликом одлучивања.

Закључно, арбитража омогућава ефикасно, поуздано и правно сигурно решавање спорова, а институционални модели представљају кључни механизам њеног развоја и примене у домаћем и међународном контексту.

XI ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

1. Антић Оливер – *Облигационо право*, Београд, 2011
2. Голдштајн Александар, Капор Владимир – *Конвенције и правилници о спољнотрговинским арбитражама*, Загреб, 1964. године
3. Голдштајн Александар, Трива Синиша – *Међународна трговачка арбитража*, Загреб, 1987. године
4. Јакшић Александар – *Међународна трговинска арбитража*, Досије, Београд, 2003. године
5. Јанићијевић Дејан – *Арбитража*, Ниш, 2011. године
6. Јанићијевић Дејан – *Арбитража у пракси – Арбитражни споразум и арбитражни поступак*, Ниш, 2020. године
7. Јанићијевић Дејан – *Међународна трговинска арбитража у пракси*, Ниш, 2017. године
8. Кнежевић Гашо – *Међународна трговачка арбитража*, Београд, 1999. године
9. Кнежевић Гашо, Павић Владимир – *Арбитража и АДР*, Београд, 2013. године
10. Ђуровић Радомир – *Међународно привредно право; са обрасцима уговора*, Савремена администрација, Београд, 1997. године
11. Перовић Јелена – *Уговор о међународној трговинској арбитражи*, Београд, 2002. године
12. Петровић Милена – *Пуноважност арбитражног споразума*, Зборник радова, Хармонизација грађанског права у региону, Београд, 2013. године
13. Стојковић Срђан – *Материјално–правна аутономија арбитражне клаузуле у односу на главни уговор и Саветовање о спољнотрговинској арбитражи*, Београд, 1963. године
14. Станковић Гордана – *Арбитражно право*, Ниш, 2008. године
15. Станковић Гордана, Старовић Боривоје, Кеча Ранко, Петрушић Невена – *Арбитражно процесно право*, Ниш, 2002. године
16. Трајковић Миодраг – *Међународно арбитражно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2000. године
17. Цукавац Мирјана – *Садржина арбитражног уговора*, Арбитража, 2001. године
18. Варади Тибор, Бордаш Бернадет, Кнежевић Гашо, Павић Владимир – *Међународно приватно право*, Београд, 2007. године

19. Вукадиновић Марковић Јелена – *Поступак решавања спорова пред међународним трговинским арбитражама*, Београд, 2022. године
20. Петровић Јелена и Ђорђевић Милена – „*Resolution of commercial disputes through arbitration as a contribution to improvement of business environment in Serbia*“, Економска предузећа, 3-4/2011
21. Blackaby Nigel, Partasides Constantine, Redfern Alan, Hunter Martin – *Redfern and Hunter on International Arbitration*, Oxford, 2015. године
22. Fouchard Philippe, Gaillard Emmanuel, Goldman Berthold – *On International Commercial Arbitration*, 1999. године
23. Ulrich Schroeter, „Ad hoc or Institutional Arbitration-A Clear- Cut Distincion? A Closer Look at Bordeline cases“, 10(2) Contemp. Asia Arb. J., 2017. године
24. Martin Domke – *The Law and Practice od Commervial Arbitration*, Mundelein, Illinoia, 1968.године
25. Julian David Mortimer Lew, Stefan Kroll, Loukas Alexandros Mistelis – *Comparative International Commercial Arbitration*, Kluwer, 2003. године
26. Redfern Alan, Hunter Martin, Blackaby Nigel, Partasides Constantine– *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, 2004. године

ПОПИС ОСТАЛЕ ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ

26. Закон о арбитражи (Службени гласник РС)
27. New York Arbitration Convention, доступно на:
<http://www.newyorkconvention.org/>
28. Закон о привредним коморама, Службени гласник РС, бр. 112/2015
29. Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о уговорима о међународној продаји робе, Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, број 10-1/84
30. Правилник Београдског арбитражног центра, може се пронаћи на интернет страници: <https://www.arbitrationassociation.org/wp-content/uploads/2015/02/Pravilnik-Beogradskog-Arbitraznog-Centra.pdf>

31. Редигована арбитражна одлука, може се пронаћи на интернет страници
<https://www.arbitrationassociation.org/download/редигована-арбитражна-одлука-у-предм-2/>
32. Стална арбитража при Привредној комори Србије, интернет
страница<https://www.stalnaarbitraza.rs>
33. Арбитражна одлука Спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори
Србије, број Т-8/07, CISG-online 7052, 2008, може се пронаћи на интернет
странициhttps://cisg-online.org/files/cases/14966/fullTextFile/7052_82081916.pdf
34. Одлука Спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори Србије, 1.
октобар 2007, CISG-online 1793, може се пронаћи на интернет
странициhttps://cisg-online.org/files/cases/7711/fullTextFile/1793_31827997.pdf
35. Параграф законска база, интернет страница
http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2007_06/t06_0036.htm
36. Београдски арбитражни центар, интернет
страница<https://www.arbitrationassociation.org/beogradski-arbitrazni-centar/?pismo=lat>

XII РЕЗИМЕ

Овај мастер рад усмерен је на институционалну арбитражу као значајан инструмент за решавање спорова, са посебним освртом на поређење *ad hoc* и институционалне арбитраже, као и на однос арбитраже и судског поступка. Циљ истраживања био је да се истакну предности и ограничења различитих арбитражних модела, уз посебну анализу Сталне арбитраже при Привредној комори Србије и Београдског арбитражног центра, укључујући ток поступка, фазе арбитражног решавања спорова, трошкове и примере одлука у пракси.

У раду је показано да институционална арбитража обезбеђује административну подршку у свим фазама решавања спора, поштовање процедуралне равноправности странака, као и коначност и извршност одлука. Насупрот томе, *ad hoc* арбитража пружа већу флексибилност и могућност прилагођавања специфичностима конкретног спора, али странак у том случају самостално преузимају све организационе и административне обавезе. Практични примери и анализа трошкова показали су да Београдски арбитражни центар пружа флексибилнији и модернији приступ, погодан за међународне и сложене спорове, док Стална арбитража нуди стабилност, традицију и предвидивост поступка, што је значајно за домаће спорове и спорове нижих вредности.

На основу тога закључено је да избор арбитраже зависи од природе спора, финансијске вредности предмета и интереса странака, док институционални модели представљају поуздан и ефикасан инструмент за решавање како домаћих, тако и међународних спорова, пружајући странкама сигурност и заштиту њихових права током целокупног арбитражног поступка.

Кључне речи: *институционална арбитража, ad hoc арбитража, Стална арбитража, Београдски арбитражни центар, арбитражни поступак, арбитражни споразум*

SUMMARY

Institutional arbitration in the Republic of Serbia – Permanent Arbitration at the Chamber of Commerce and Industry of Serbia and the Belgrade Arbitration Center

This master's thesis is focused on institutional arbitration as an important tool for resolving disputes, with a special focus on the comparison of ad hoc and institutional arbitration, as well as on the relation between arbitration and court proceedings. The goal of the research was to highlight the advantages and limitations of different arbitration models, with a deeper analysis of the Permanent Arbitration at the Chamber of Commerce of Serbia and the Belgrade Arbitration Center, including the course of the procedure, stages of arbitration settlement of disputes, costs and examples of decisions in practice.

The paper showed that institutional arbitration provides administrative support in all stages of dispute resolution, respect for the procedural equality of parties, as well as the finality and enforceability of decisions. In contrast, ad hoc arbitration provides greater flexibility and the ability to adapt to the specifics of a specific dispute, but the parties in that case independently assume all organizational and administrative obligations. Practical examples and cost analysis showed that the Belgrade Arbitration Center provides a more flexible and modern approach, suitable for international and complex disputes, while the Permanent Arbitration offers stability, tradition and predictability of the procedure, which is significant for domestic disputes and disputes of lower value.

Based on this, it was concluded that the choice of arbitration depends on the basis of the dispute, the financial value of the case and the interests of the parties, while institutional models represent a reliable and efficient tool for solving both domestic and international disputes, providing the parties with security and protection of their rights during the entire arbitration procedure.

Keywords: *institutional arbitration, ad hoc arbitration, permanent arbitration, Belgrade Arbitration Center, arbitration procedure, arbitration agreement*

XIII БИОГРАФИЈА

Аутор рада Ема Милосављевић рођена је 08.10.1999. године у Нишу. Завршила је Основну школу "Стеван Синђелић", а потом уписује Угоститељско – туристичку школу, смер кулинарски техничар коју завршава са одличним успехом. Правни факултет Универзитета у Нишу уписала је школске 2018/2019 године, а дипломирала је 2024. године чиме је стекла звање дипломираног правника. Након завршетка основних академских студија исте године уписује мастер академске студије права на Правном факултету Универзитета у Нишу, на смеру ужа грађанско – правна научна област. Од 12. септембра 2024. године члан је Адвокатске коморе у Нишу као адвокатски приправник- волонтер, а тренутно обавља приправнички стаж у адвокатској канцеларији Саше Кнежевића у Нишу.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: _____

Наслов мастер рада: _____

Ментор: _____

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом _____

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: _____

У Нишу, _____

Потпис аутора
